

აღორძინების ხანის მწერლობა, მისი ძირითადი მიმართულება და დანიშნულება

REVIVAL PERIOD LITERATURE, ITS MAIN DIRECTION AND APPOINTMENT

აბსტრაქტი. ნაშრომში განხილულია აღორძინების ხანის ქართული მწერლობის პერიოდებად დაყოფის საკითხები და თეორიის მართებულობა, მისი უარყოფითი და დადებითი მხრები. ყურადღება გამახვილებულია ასევე, იმ სამსჯელო საკითხებზე, რომელიც ეხება საერო და სასულიერო მწერლობას შორის მიჯნებს. წამოწეულია ის პრობლემატური თეორია, რომლის მიხედვითაც შუასაუკუნეობრივი გაგებით, შემოქმედი, ისევე როგორც სოციალური ყველა წევრი, თავს ორიგინალური მთლიანობის ნაწილად მიიჩნევს. გაანალიზებულია რეალიზმის გაგების თავისებურებანი ქართულ ლიტერატურაში. კერძოდ, აღორძინების ხანის მწერლობაში, რომელთაც გააერთიანეს სულიერი და მატერიალური ღირებულებანი.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ადამიანის როლი აღორძინების მწერლობის ზღურბლზე, რომლის ამოსავალიც მძიმე პოლიტიკური ვითარება იყო. აქედან გამომდინარე, სტატიაში ძირითადი ყურადღება გადატანილია XVI-XVIII საუკუნის საქართველოს, როგორც სოციალურ, ასევე პოლიტიკურ ვითარებაზე, რომელმაც ახალი პოლიტიკური იმპულსები გაუხსანა ქრისტიანულ მწელობასა და მის როლს ქართულ ლიტერატურაში და შემდგომში ღრმა პოლიტიკური დატვირთვა მიიღო, როგორც ქვეყნის ერთიანობისათვის, მისი გამოფიზლებისათვის ბრძოლის ერთ-ერთმა სიმბოლომ. მიმოხილულია ის მიმართულებანი მწერლობაში, რომლის ჩამოყალიბების მიზეზებიც არსებულმა პოლიტიკურმა თუ სოციალ-ეკონომიკურმა ვითარებამ გამოიწვია. მაგალითად, ქება, იგვ-არაკი, გაბაასება და სხვა

დასკვნის სახით ხაზგასმულია, რომ თითოეული საკითხი, მიმართულება თუ პრობლემა, რომელმაც დაიმკვიდრა ადგილი ქართულ ლიტერატურაში, ხალხის პირქუში ბედის აღმწერია. ქართულმა მწერლობამ ყველა ეპოქაში აჩვენა ის ისტორიული გზა, რომელიც ქართველმა ხალხმა სირთულეებით გაირა და ამ მხრივ გამონაკლისი არც აღორძინების ხანის მწერლობა ყოფილა. ქართულმა

ლიტერატურამ აჩვენა გზა ხსნისა ,რომელიც ქრისტიანულ იდეოლოგიაში, კერძოდ , “მზის ღმერთში“ ამოიკითხა.

საკვანძო სიტყვები: გაბასება, აღორძინება, ტრადიციონალიზმი, პოსტტრადიციონალიზმი, რეალიზმი.

Abstract. The work deals with issues of division of the period of Georgian revival period and the theory of correctness with negative and positive sides. Also, there are issues that is connected to the boundaries of secular and spiritual writing. there is a problematic theory according to the medieval interpretation, the creator as well as all members of the community consider themselves part of the original integrity. The peculiarities of comprehension of realism in Georgian literature are analyzed. In particular, they have combined spiritual and material values in the period of revival. Especially important is the role of human on the threshold of the revival of the writings which was in the difficult political situation.

Therefore, the main focus of the article is to consider Georgia as a social and political situation in the XVI-XVIII century, which has created new political impulses for Christian writing and its role in Georgian literature and subsequently deeply embedded into political unity as one of the symbols of the struggle for the country's unity. There has been reviewed directions in literature that cause to be established and the reason was being led to the political and socio-economic situation. For example: praise, usual fable, engaging in conversation and other.

In conclusion, each issue, direction or problem, which has established a place in Georgian literature, describes flowing fate of the people. The Georgian literature has shown the historic way in all epochs that Georgian people have passed through difficulties and there is no exception in the period of revivalism. The Georgian literature has shown a way of salvation which is shown in the Christian ideology, in particular in "God of the Sun".

Key words: having a dialogue, traditionalism, posttraditionalism, realism.

ქართული მწერლობა სამ პერიოდადაა დაყოფილი, ქართველ მეცნიერთა შორის ეს დაყოფა გარკვეულ აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს და უამრავ კითხვას ბადებს. მწერლობის ამ მეთოდით დაყოფა მართებული და მიზანშეწონილია თუ არა ძველ მწერლობაში სასულიერო და საერო ხასიათის ნაკადთა ერთმანეთისგან გამოყოფა? ხომ არ უნდა დავუბრუნოთ სასულიერო მწერლობას მისი ფუნქციური დატვირთვის გამომხატველი ტერმინი - საეკლესიო || სამღვდელო? სადავოდ იქცა

ქართული მწერლობის ცალკეულ პერიოდთა მიჯნებისა და მათი სახელდების საკითხიც. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ კლასიფიკაცია ეფუძვნება ლიტერატურის შინაარსობრივ-ფორმალურ დონეებს. ამ კლასიფიკაციის აღსანიშნავად გამოიყენება ტერმინები: წინარეფლექსიური ტრადიციონალიზმი, რეფლექსიური ტრადიციონალიზმი და პოსტტრადიციონალიზმი. აქვე საყურადღებოა, რომ ახლისაგან განსვავებით ძველი მმწერლობისათვის დამახასიათებელია მსოფლმხედველობითი სიმწყობრე და მთლიანობა.

ამ წანამდვრებზე დაფუძნებული კონცეფცია ადამიანისა, ავტორისა და მკითხველის მსოფლშეგრძნებათა და ესთეტიკური ხედვის სრული თანხვედრა, ფაბულისა და სიუჟეტის ურთიერთომიმართების სპეციფიკა, რეალიზმის თავისებური გაგება.

ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ძველი მწერლობა თავისი ტრანსფორმაციით ქმნის საფუძველს ახალი ესთეტიკური პრინციპების დამკვიდრებისათვის. აქვე საინტერესოა, როგორია ავტორის, შემოქმედის დატვირთვა შუასაუკუნეების კულტურაში და რა დატვირთვა ექნება მას ახალ დროში. შუასაუკუნეობრივი გაგებით, შემოქმედი, ისე როგორც სოციუმის ყველა წევრი, თავს ორიგინალური მთლიანობის ნაწილად მიიჩნევს. შუასაუკუნეების კულტურას მსჭვალავს თვალსაზრისი, რომ ჭეშმარიტი შემოქმედი და ერთპიროვნული ავტორი ღმერთია, სხვები ღვთაებრივი შემოქმედების ამხსნელები, კომენტატორები არიან.

განსვავებულია რეალიზმის გაგებაც ძველ ქართულ მწერლობაში. აქ რეალიზმი ზეგრძნობადი სინამდვილეა. შემოქმედის აღქმაში ერთიანდება სულიერი და მატერიალური ერთიანობა. უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული მწერლობის დაყოფას ასეთ პერიოდებად, თავად ლიტერატურის განვითარების ეტაპები გვკარნახობს და კორნელი კეკელიძის მიერ დაყოფა ამ პერიოდებად, ზოგადადარ მოითოვს შესწორებას, გარდა იმისა, რომ მეტ კონკრეტუკას თუ არ დავამატებთ.

მესამე პერიოდში დამწერლობისა ლიტერატურის ზღურბლზე დგას ადამიანი, რომელიც მწერალი შეიძლება სრულიად არ გამხდარიყო, თუ ბედს მისთვის უფრო ფართო სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობის ასპარეზი არ წარემართა, ერთ-ერთი ყველაზე ვაჟკაცური იარაღის, ხმლის, გაცვლა ბატის ფრთის კალამზე ადვილი არ უნდა ყოფილიყო მისთვის. სამწუხაროდ, ასეთი ბედი ერგო თეიმურაზ მეორესაც, სხვა მეფე-პოეტების მსგავსად. ამოსავალი კი სწორედ მძიმე პოლიტიკური მემკვიდრეობა გახლავთ, რომელიც წილად ერგო მეფეს. და ეს მძიმე იტორიული ეპოქა აისახა ქართული მწერლობის მესამე პერიოდზე.

როგორი იყო სოციალ-ეკონომიური და პოლიტიკურ-კულტურული ვითარება ჩვენი ქვეყანის დამწერლობის მესამე პერიოდში. ქართული დამწერლობის ეს პერიოდი იწყება მე-16 საუკუნეში და გრძელდება მე-18 საუკუნის დასასრულამდე.

ამ პერიოდის საზოგადოებაში სოციალური აზრი იგივე რჩება, როგორც წინა პერიოდებში. ფეოდალური ხაზი ორი მიმართულებით აისახება, ესაა საერო და სასულიერო. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მიუხედავად თავისი პოლიტიკური მდგომარეობისა, საქართველოს ეკონომიკის დინამიურობა არასტაბილური იყო, განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ამ პერიოდში ვითარდება აღებ-მიცემობა, სოფლის მეურნეობა, ეს განსაკუთრებით მეთვრამეტე საუკუნის პირველი ნახევარიდან იჩენს თავს. ცნობილია, რომ ევროპის კაპიტალს აღმოსავლეთისაკენ გზას უკაფავდა ეკონომიკური ურთიერთობები, განსაკუთრებულად ძლიერია ამ პერიოდში ვაჭართა წრე. ხოლო, რაც შეეხება პოლიტიკურ ვითარებას, საქართველო ამ პერიოდში დაყოფილია სამ სამეფოდ: ქართლი კახეთი და იმერეთი. სამწუხარო, ამ პერიოდში ხშირი გახლდათ შიდა არეულობა ქიშპობა ძმათა შორის შუღლი, რომელსაც ართულებდა დაპირისპირება ეკლესიასთან, რომელიც ამ პერიოდში სახელმწიფოში სახელმწიფოს წარმოადგენდა. მთელ ამ მოუსვენარ და მგზნებარე კონტექსტში ჟამიდან ჟამს თავს წამოჰყოფდა ხოლმე ბნელეთის ძალების ნებაყოფლობითი მსახურება, როდესაც ძალაუფლებისა და ქონებისათვის სულის ხსნაზე ამბობდნენ უარს. რადიკალური რელიგიური დამაბულობა იმ ეპოქისა და გეოგრაფიული გარემოს ბუნებრივი მდგომარეობა იყო და ღვთის სასუფევლისაკენ სვლის ექსტატური ფორმების მრავალსახეობას აღძრავდა, სამწუხაროდ, ქვეყანაში შექმნილი ასეთი ვითარება ყურადღების მიღმა არ დარჩენილა, ამიტომაც წინა პლანზე წამოიწია ეროვნული მთლიანობის მისწრაფება. აღნიშნულმა ვითარებამ განსაზღვრა ეროვნული მოტივების შემოტანა ქართულ მწერლობაში, რომელთაც ზედმიწევნით ზუსტად აღწერეს ქართული ჭირ-ვარამი. ეს მოტივები სწორედ ჩვენი ქვეყნის ბედის გამომხატველია. ჩნდება ახალი ლიტერატურული მიმართულებანი, ფეოდალურ-რანდული ფანტასტიკის გვერდით ამ დროს თავს იჩენს ახალი რეალისტური მიმართულება, ფანტასტიკის ნაცვლად ლიტერატურა თხოულობს ახალ, მართლის თქმის პრინციპს, რომელიც თანამედროვეთა პირით გმობს ნაჭორ ამბებს, რომელნიც ხარჯავდნენ დროს ისეთი ამბების აღწერაზე, რომელიც არც იყო და არც მომხდარა (არჩილი, თეიმურაზ მეორე), სამეფისკარო არისტოკრატის ხელით საფუძვლი ეყრება ახალ კულტურას და რომელიც ეპოქის სულისკვეთებით იყო გამოწვეული. ადგილის, დროისა და მოქმედების ერთიანობა უკიდურესად ამცირებდა პოეტური ფანტაზიის განვრცობის მასშტაბს.

ამ პოეტიკური კანონების შედეგად ლიტერატურამ მიიღო დიდაქტიკური, მკვეთრად ლოგიკური, რაციონალური ხასიათი, ხოლო სალიტერატურო ჟანრები მკვეთრად გაიმიჯნა ერთმანეთისგან სტატუსის, ენობრივი მოდელისა და მკითხველის ნიშნით ახალ ეტაპთან ერთად ლიტერატურაში ჩნდება ახალი ჟანრები, ასეთებია:

- ა) საისტორიო ეპოსი
- ბ) იგავ-არაკული ჟანრი
- გ) მოგზაურობა მემუარები
- დ) სატირა
- ე) ქება
- ვ) გაბაასება.

ქებაში ჩვეულებრივ შემოდის ისეთი თხზულებების წერა, რომლებიც წარმოადგენენ ამათუიმ საგნის ქებას, ან შესხმას. შეიძლება ის საზოგადოდ ხოტბითი პოეზიის განვითარების გამოძახილი იყოს. განსაკუთრებით გავრცელებულია „ანბანთქება“, „ხილთაქება“, „სასახლისქება“. არანაკლებ საინტერესოა გაბაასება, სადაც მოქმედ პირებად გამოყვანილია ალეგორიული ფიგურები, მაგალითად: სიცოცლე, სიკვდილი, წუთისოფელი, გაჭირვება, სიღარიბე, ასეთი ჟანრის ჩამოყალიბება გამოწვეულია ეპოქაში გაბატონებული დიდაქტიკურ-მორალური ტენდენციით, რომელსაც მიზნად ჰქონდა ცხოვრების გარდაქმნა ამა თუ იმ მიმართულებით.

საისტორიო ეპოსი განსაკუთრებული უნუგეშობით გამოირჩეოდა, რაზეც ამ დროის მწერლები ცრემლსა ღვრიან ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალ-პოლიტიკური ვითარების გამო. ისინი მისტირიან წარსულს და წყევლ-კრულვას უგზავნიან იმ პირებს, ვისი ხელიც ურევია ამ საქმეში. პოეტები აღიარებენ, რომ პოლიტიკურ თუ სხვა არასასიამოვნო ვითარების გამძაფრების წყარო არანაკლები დამნაშავე მლიქვნელი ადამიანებია.

ამ დასკვნამდე პოეტები მიიყვანა მისმა თანამედროვე ცხოვრებამ, როდესაც ჩვენი ქვეყანა „ავისენის“ წყალობით შუღლის, მტრობისა და გაუტანლობის ასპარეზად იყო გადაქცეული. თუკი რაიმეთი გვაოცებს ჩვენი XVI-XVIII საუკუნეები, ეს არის ის დრამატული მოქნილობა, რომლითაც ჩვენი მოღვაწეები ცდილობდნენ თავსდამტყდარი ისტორიული გარემოებებიდან თავის დაღწევას და კულტურის სხეულში ცოცხალი წერტილების მოძებნასა და გაღვივებას. ამ ვითარებაში მხოლოდ ერთეულებს ესმოდათ კარგად, რომ მთელი ყურადღების მიმართვა ძველ და უკვე ისტორიულ საზრისს მოკლებულ სახეთა, სიმბოლოთა თუ პარადიგმათაშენარჩუნებაზე შეუძლებელია, სწორედ ამ ნიადაზე წარმოიშვა საისტორიო ეპოსი.

შუა საუკუნეების ყველა სხვა სახესთან ერთად პოპულარული იყო **იგავ-არაკიული** ჟანრი და რომლის ფუძემდებლად სულხან-საბა ორბელიანი გვევლინება. **იგავარაკული** ჟანრის ნაწარმოებები არ ატარებს მკითველისათვის განსაკუთრებული სიამოვნების მინიჭების დანიშნულებას, რადგან მათში უფრო მეტი სიბრძნე და დამრიგებლობაა ჩაქსოვილი, ვიდრე სხვა ნაწარმოებებში. იგავარაკები

ყველა კულტურულ ქვეყანაში იყო გავრცელებული, მაგალითად: ძველ აღმოსავლეთში „ძველ საბერძნეთში, (ეზოპე), აღორძინების ხანის საფრანგეთში (ლაფონტე), იგავარაკული ჯანრი საქართველოში სათავეს იღებს აღმოსავლეთში სახელგანთქმული იგავარაკთა კრებულის „ქილილა და დამანას გადმოთარგმნით, რომელსაც საკმაოდ დიდი ზა გაუვლია, სანამ ქართველთა ყურადღებას მიიპყრობდა, ინდოეთი არაბეთი, ირანი, აი ის გზა, რომელიც გამოიარა ამ ნაწარმოებმა, სანამ ქართულ-მხატვრულ ლიტერატურაში იპოვიდა სათანადო ადგილს, მის ქართულად გადმოღებაში დიდი წვლილი მიუძღვის ვატანგ მეექვსეს, საქართველოში გამოჩნდა ასეთი მეიგავე, რომელმაც შექმნა ბრწყინვალე კრებული იგავარაკებისა, რაშიც ნათლად იჩენს თავს ავტორის განმანათლებლური იდეები. ის ქადაგებს აღზდის დემოკრატიულ პრინციპებს და აკრიტიკებს მანკიერებას, ზნეობრივ და სულიერ დაცემულობას. იგავ-არაკი სიბრნის გადმოცემის საშუალებებია, რომელიც განსხვავდება სხვა ჟანრებისაგან. მასში ძირითადად არის მისწრაფება სოციალური ყოფისა და პრობლემის აღწერისაკენ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ავტორები არსებული რეალობის ასახვის სხვადასხვა ხერხს მიმართავდნენ. მაგალითად, **სატირა**, რათა ერთხელ კიდე მოეხდინათ ზემოქმედება თანამემამულეთა გადაგვარებული ეროვნული სულისკვეთების გამოფხიზლებაზე. ისინი არ იშურებდნენ რჩევა-დარიგების პარალელურად გაექილიკებიანთ, დაეცინათ მათი მანკიერი ბუნება და ამით გაეხსენებინათ ის წმინდა ადამიანური ბუნება, რომელიც ოდესმე არსებობდა მათ წინაპრებში, ისინი ცდილობდნენ ამ გზით განეკურნათ თანამემამულეთა „მანკიერი სული“.

უნდა აღინიშნოს, რომ მხოლოდ ქილიკითა და ჭკუის სწავლებით არ შემოიფარგლება ქართული ლიტერატურის ეს პერიოდი. აქ არანაკლები პოპულარობით გამოირჩევა **ქება**, რომელიც გამოძახილი უნდა ყოფილიყო ხოტბითი პოეზიის განვითარებისა. ასეთ ნაწარმოებთა რიცხვს მიეკუთვნება „ანბანთქება“, „ხილთა ქება“ და „სასახლის ქება“. აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდში უპირატესობა ენიჭება პოეზიას. თვით ისტორიული პროზაული ნაწარმოებებიც კი იღვესებოდა.

ამრიგად, თითოეული მიმართულება, რომელმაც ქართულ ლიტერატურაში დაიმკვიდრა ადგილი, ქართველი ხალის პირქუში ბედის აღმწერია. ეს არის ის გზა, რომელიც ქართველმა ხალხმა სისხლითა და ოფლით მორწყო „თუ ქართველი ხალხი ცოდვილი და უბედურია, ეს იმიტომ, რომ მთელი კაცობრიობაა ცოდვილი და უბედური. საქართველოს ხსნა შეიძლება მხოლოდ მთელს მსოფლიოს ხსნასთან ერთად, ხოლო კაცობრიობის ხსნის საწინდარს წარმოადგენს სინათლის ღმერთის „... მზეთა-მზის საბოლოო გამარჯვება ბნელეთის ძალებზე“

(ქიქოძე, 1963:59). ვფიქრობთ, ეს გამარჯვება საბოლოოდ დაკავშირებულია ქვეყნის ხსნის იდეასთან, ამ იდეას ემსახურებოდა თეიმურზ მეორის შემოქმედებაში ახალი სტილი - **გაბაასება**, აღორძინების ხანის მწერლები გაბაასებას თვითმიზნური გატაცებით კი არ მიმართავდნენ, გაბაასების ამ ხერხით (არჩილი, თეიმურაზ II) ცდილობდნენ თავიანთი ეპოქის აქტუალური საკითხების გადაწყვეტას. ცხადია, რომ ძველი ქართული მწერლობა, კერძოდ, აღორძინების ხანის მწერალი, არ იყო ვიწრო დოგმატურ სალტეებში მოქცეული, რომ ადამიანური მორალი მას ფართო ჰუმანისტური თვალსაზრისით ჰქონდა გაგებული. და ბოლოს, უნდა ითქვას, რომ ქართულმა ლიტერატურამ ზუსტად გადმოსცა ქართველი ხალხის პირქუში ბედი, ყველა ეპოქის ის ისტორიული გზა, რომელიც ქართველმა ხალხმა გაიარა. ტრადიციის გამგრძელებელია აღორძინების ხანის მწერლობა, რომელმაც ქართულ საზოგადოებას აჩვენა გზა ხსნისა და რომ ამ გზას აღორძინების ხანის მწერლობას გამართლებულად „განმანათლებლობის ეპოქას“ უწოდებენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **აფრიდონიძე** - თამარ აფრიდონიძე, მართლმადიდებლობა და ქართული ეროვნული ცნობიერება. თბილისი, 2006.
2. **ზარამიძე** - ალექსანდრე ზარამიძე, რეალისტური ნაკადის შესახებ XVII-XVIII სს. ქართულ ლიტერატურაში, ლიტერატურული ძიებანი, თბილისი, ტ. IX, 1955.
3. **საქართველოს ისტორიის ნარკვევები** - საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, IV, თბილისი, 1973. ინტერნეტ-მისამართი:
http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/2957/1/SakartvelosIstoriisNarkvevebi_Tomi_IV_1973_Nacili_I.pdf.
4. **ქიქოძე** - გერონტი ქიქოძე, გაბაასება ძველ ქართულ ლიტერატურაში. ბათუმი, 1952.
5. **ქიქოძე** - გერონტი ქიქოძე, ლიტერატურული წერილები და პორტრეტები. თბ., 1963.
6. **ძველი ქართული** ლიტერატურის ქრესტომათია, I. შედგენილი სოლ. ყუბანეიშვილის მიერ. თბილისი, 1946.
7. **ძველი ქართული** საერო ისტორიის სამი პერიოდი. თბ., 2018.03. ინტერნეტ-მისამართი:
<https://intermedia.ge/სტატია/96147-ძველი-ქართული-საერო-ლიტერატურის-ისტორიის-სამი-პერიოდი/85/> (ნანახია 30.06.2010)
8. **ხარაბაძე** - ელენე ხარაბაძე, მეგზური. თბილისი, 1980.